

Handläggare  
Ehlin Bengt  
Kjerstin Tejre

Datum  
2015-03-05

Diarienummer  
SCN-2015-0108

Socialnämnden

## Utredning av ensamkommande barn och ungdomars situation i Uppsala

### Förslag till beslut

Socialnämnden föreslås besluta

**att** godkänna utredningen **samt**

**att** skicka utredningen till berörda parter

### Sammanfattning

Under våren 2014 kom det till socialnämndens för barn och ungas kännedom att det fanns en social oro inom gruppen ensamkommande barn och ungdomar. Uppgifterna talade om drogproblem, kriminalitet, gängbildning och oro och bristande ordning på kommunens upphandlade HVB för målgruppen. Nämnden gav vid sitt sammanträde i augusti 2014 kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad uppdrag att granska uppgifterna närmare.

Förvaltningen har under november-januari 2014/15 utrett ärendet genom att intervjua representanter för socialtjänst, skola och polis med flera. Vidare har förvaltningen genomfört tre fokusgruppsträffar med representanter för boenden för ensamkommande, med gode män och med föreningar och frivilligorganisationer. Det har också gjorts djupintervjuer med tre ensamkommande pojkar som alla befinner sig i en utslussningsfas och som har flera års erfarenhet av att vara "ensamkommande" i Uppsala.

En försiktig bedömning, utifrån de delvis motstridiga uppfattningar som redovisas i utredningen, är att det inte förekommer mer droger och kriminalitet i gruppen ensamkommande än i en socialt och åldersmässigt jämförbar grupp "svenska" ungdomar. I alla fall bedöms problemen inte vara på en sådan nivå att det kräver några särskilda åtgärder från nämnden utöver de individuella bedömningar och insatser som redan görs, precis som för vilka ungdomar som helst som uppvisar sociala problem.

Föreningslivet framstår utifrån de samtal som förvaltningen genomfört som en viktig del i en framgångsrik integration av dessa ungdomar. Ett föreningsengagemang kan utgöra en viktig skyddsfaktor. Redan idag har föreningar många aktiviteter för målgruppen. Med tanke på att kommunens mottagande av asylsökande ensamkommande barn och ungdomar mer än fördubblas under innevarande år kommer det att behövas ännu mer engagemang från föreningarna för att ge stöd och för att erbjuda möten och aktiviteter vid sidan av skola och boende.

Socialförvaltningen

Jan Holmlund  
Direktör

Handläggare  
Ehlin Bengt  
Kjerstin Tejre

Datum  
2015-03-05

Diarienummer  
SBN-2015-0108

Socialnämnden

## Utredning av ensamkommande barn och ungdomars situation i Uppsala

### Ärendet

Socialförvaltningen har utrett den sociala situationen kring de ensamkommande barnen och ungdomarna<sup>1</sup> i Uppsala. Utredningen föranleds av de uppgifter om missbruk och kriminalitet i gruppen som under våren 2014 kom till socialnämnden för barn och ungas kännedom. Utredningen visar inte på sådana problem att de bedöms kräva några särskilda åtgärder utöver de insatser som redan görs på individnivå. Ökade insatser från föreningslivet bedöms vara värdefullt för en ökad integration av gruppen.

### Hur har utredningen gjorts?

Förvaltningen har mött och samtalat med ett antal olika aktörer på området för att försöka få en samlad bild av de ensamkommande barnen och ungdomarnas situation i Uppsala i allmänhet och om droger och kriminalitet i synnerhet. Förvaltningen har genomfört fokusgruppsträffar med

- representanter för gode män
- för frivilligorganisationer
- med leverantörer av kommunens olika HVB för ensamkommande barn och ungdomar.

Vidare har förvaltningen samtalat med

- företrädare för socialtjänsten
- med polisen
- med CIS, Centrum för introduktion i skola
- den ideella föreningen barnombudsmannen i Uppsala

I utredningen har förvaltningen även intervjuat tre ensamkommande ungdomar som varit i Sverige några år.

---

<sup>1</sup> I utredningen används begreppen ensamkommande barn och ungdomar, ensamkommande ungdomar och ensamkommande synonymt.

Här kan det vara på sin plats att presentera de frivilligorganisationer som ingick i fokusgruppen lite närmare. Det är föreningar som på olika sätt är aktiva för och bland gruppen ensamkommande barn och ungdomar, i Uppsala och i landet i övrigt.

*SIU – Samordningsorganisationen Invandrarföreningar i Uppsala.* SIU driver olika projekt inom invandrar- och integrationsområdet med aktiviteter för ensamkommande och flyktingbarn i övrigt.

*Föreningen Afghanier* respektive den afghanska föreningen *Salsal* (som tagit sitt namn efter de berömda Buddhastatyer som talibanerna förstörde i Afghanistan 2007). De ordnar många idrottsaktiviteter för ungdomarna.

*Tjejjouren Tris* – Tjejers rätt i samhället. De har olika aktiviteter för flickor i gruppen ensamkommande och flyktingbarn i övrigt. Bland annat ordnar de simundervisning för 50-60 flickor och kan examinera i simning för skolans räkning för att flickorna ska få godkänt i idrott och hälsa.<sup>2</sup>

*Tamam*, med mottot Vänskap utan gränser, som har läxläsning, idrottsaktiviteter m.m. för ensamkommande och som från årsskiftet 2014/2015 ordnar måndagscafé på Grand.

*Röda Korset* som erbjuder samtal och behandling för ensamkommande som mår psykiskt dåligt.

*De ensamkommandes förening* som bildades 2012 med stöd av Föreningen Skyddsvärnet och Allmänna arvsfonden, och som har lokalavdelningar på tio orter, dock inte i Uppsala.

### **Uppsalas mottagande av ensamkommande barnen och ungdomarna**

Uppsala kommun är en av landets största anvisningskommuner och har avtal med Migrationsverket om att tillhandahålla 70 platser för asylsökande ensamkommande barn och ungdomar och 75 platser för ensamkommande barn och unga med permanent uppehållstillstånd. Som anvisningskommun ansvarar kommunen för att ensamkommande barn och ungdomar får det stöd och den hjälp som föreskrivs i socialtjänstlagen, det vill säga att utreda barnets behov, fatta beslut om insatser, placera i lämpligt boende samt se till att barnet får tillgång till skolundervisning och att en god man förordnas.

Antalet barn och ungdomar som kommunen ansvarar för ökar för varje år då ungdomarna beviljas uppehållstillstånd och nya asylsökande anvisas till kommunen. Asylplatserna omsätts 1,7 gånger per år. Tiden varierar beroende på handläggningstiderna hos Migrationsverket.

---

<sup>2</sup> Uppgifterna om simundervisning är från 2014. Det har upphört för 2015 på grund av att verksamheten saknar pengar.

Vid sidan av de ensamkommande barn och ungdomar som är anvisade till Uppsala kommun beräknas det finnas ytterligare ca 80 ensamkommande barn och unga i kommunen i åldern 15-21 år. De är anvisade till andra kommuner men är placerade eller går i skolan i Uppsala.

Utöver de ensamkommande barnen och ungdomarna finns gruppen asylsökande barn och ungdomar som tillsammans med sina familjer bor i kommunen i avvaktan på beslut om uppehållstillstånd. Deras introduktion, åtminstone vad gäller skolan, påminner om den som de ensamkommande barnen och ungdomarna får. Deras bakgrund vad gäller psykiska påfrestningar från hemlandet och under flykten kan likna den som de ensamkommande barnen och ungdomarna har.

### **Forskning och studier om ensamkommande barn och ungdomar**

Det har tidigare gjorts studier om mottagandet av ensamkommande i Uppsala. Hösten 2013 lät socialnämnden för barn och unga genomföra en enkätstudie bland de ensamkommande med frågor om mottagandet och trivseln i boendet. Liknande undersökningar gjordes även 2009 och 2011. Resultaten för 2013 visade att förhållandena förbättras något sedan de tidigare mätningarna. Utvärderarna noterade dock försämringar för flickor i den sista undersökningen som de delvis tyckte kunde förklaras med att flickorna är få på boendena.

Med tanke på det ökade antalet ensamkommande barn och ungdomar i Sverige är det av intresse att också försöka se hur det går för gruppen. Hur har det i Sverige och hur går det för dem på sikt? Det finns än så länge ganska få sådana studier gjorda. Här redovisas ett urval och de huvudsakliga fynden.

*Ensamkommande men inte ensamma.* (Marie Hessle 2009). En avhandling om ensamkommande barn från Balkankriget på 1990-talet där det visade sig att barnen klarat sig bra och blivit väl integrerade i det svenska samhället.

*Som vilket barn som helst* (FoU Västernorrland 2012). Här intervjuade forskarna de ungdomar som bott på ett boende under loppet av flera år om mottagandet och integrationen i Sverige. Ungdomarna lyfte fram skolan som det absolut viktigaste och all hjälp med hemläxor och andra praktiska behov uppskattades.

*Så gick det för flyktningbarnen* (DN 2012). En artikel i DN som byggde på en journalistisk granskning av hur det gick för de 316 ensamkommande ungdomar som fick uppehållstillstånd 2006. Resultatet visade att gruppen hade svårt att klara skolan och svårt att få arbete. Som vuxen hade man svårt att etablera sig i Sverige. Endast i undantagsfall kunde man försörja sig själva eller klara vidare studier.

*Hur fungerar samhällets insatser för ensamkommande flyktingungdomar?* (Umeå universitet m.fl. 2013) En utvärdering av mottagandet i Umeå som visade att mottagande över lag fungerade väl.

*Får jag vara med? (FoU i Väst 2013)* En rapport från ett forskningsprojekt i FoU Väst om hur det går för ensamkommande barn och ungdomar. Rapporten ger en rik och komplex bild av de problem och utmaningar man möter som ensamkommande.

*Ensamkommande barn och ungas behov (Socialstyrelsen, 2013)*. Rapporten beskriver de ensamkommande barnens och ungas behov, de problembilder som finns och hur de kan tillgodoses. Kartläggningen finner bland annat att det inte är bättre för ungdomarna att delas upp på asylboenden och boende för ungdomar med permanent uppehållstillstånd (s.k. PUT-boenden), som vi gör i Uppsala. Vidare att placering i familjehem är en stabilare boendeform och att mindre och mer familjelika hem för vård eller boenden (HVB) rekommenderas.

*Röster från ensamkommande barn (SKL m.fl. 2014)* – samtal med ensamkommande ungdomar kring teman som skola, hälsa, gode män, boenden m.m. återges. Rapporten ger inga enkla svar men fördjupad kunskap om vad det innebär att komma till Sverige utan sina föräldrar.

*Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar - erfarenheter från Stockholms län (FoU Nordväst m.fl. 2014)*. Den här rapporten handlar alltså inte om hur det går för de ensamkommande utan är en studie av hur socialsekreterarens arbete med ensamkommande gestaltar sig och har utvecklats över tid.

### **Fokusgruppträffar med gode män, boenden och frivilligorganisationer**

Nedan redovisas vad som framkom vid de tre fokusgruppträffar som under november 2014 genomfördes med representanter för boenden, gode män och frivilligorganisationer. Det sammanfattande intrycket från samtalen är att just droger och kriminalitet inte utgör det problem som befarats. Vidare att det allmänt finns en ganska stor framtidstro för de ensamkommande barnens och ungdomarnas räkning. I gruppen finns mycket vilja och ambitioner. Samtidigt finns det många aspekter kring de kring ensamkommande barnen och ungdomarna som kan utgöra riskfaktorer för framtida problem, t.ex. stressen kring skolarbetet och den psykiska ohälsa som många kämpar med.

#### *Hur är situationen på boendena?*

Alla boenden rapporterar att vid fokusgruppträffen att det är lugnt på boendena och att man har inte har några problem med störande eller utagerande beteende och liknande. De problem man rapporterade om i samband med avtalsuppföljningar under våren 2014 var knutna till några enstaka individer. Dessa ungdomar har flyttats till HVB med behandlingsinriktning. Frivilligorganisationerna uppger att man inte hör någon kritik mot boendena från ungdomarnas sida. Överlag verkar det fungera bra. En del flickor har dock efterlyst mer stöd och hjälp i kontakter med sjukvård, med myndigheter och i att söka arbete. Några pojkar hade varit missnöjda med att behöva flytta utifrån boendekedjan av rädsla för att man skulle få mindre stöd i nästa boende. En förening sa sig inte riktigt veta hur ungdomarna har det på sina boenden. När man har aktiviteter med ungdomarna vill man koncentrera sig på nuet och det lustfyllda och undviker att fråga för mycket om problem.

Om boendena själva och frivilligorganisationerna tycker att det verkar fungera bra på boenden är de gode männen desto mer kritiska. De pratar mycket om det bristande engagemanget och det svaga ansvarstagandet. Det är problem i olika avseende på boendena, till exempel missar man ofta att sjukanmäla ungdomarna till skolan. Det är många vikarier i omlopp och dessa känner ofta inte ungdomarna. ”Boendena är en katastrof, man ska egentligen kunna bo för sig själv för att klara sig på boendet ... ingen verkar bry sig.” säger en gode man. Någon nämnde också att det tar för lång tid för socialtjänsten att få till en omplacering till behandlingshem när det inte fungerar på ett boende.

Vad tycker man om Uppsalas boendekedja med asyl-, PUT- tränings- och utslussboenden bra? Här går åsikterna isär. En del tycker att familjehem eller familjehemsplaceringar hos släktingar är bättre för integrationen och språket. Andra har mindre goda erfarenheter av familjehem och förespråkar institutionerna. Flera framför åsikten att de olika boendenivåerna signalerar att man gör framsteg och utvecklas och att det uppskattas av ungdomarna, ”Nu har jag klarat det här, nu går jag vidare”. En chef för ett boende reflekterar över om vi övervärderar ungdomarnas behov av anknytning utifrån erfarenheten att ganska få ungdomar hör av sig sedan de väl flyttat. En annan chef tycker tvärtom ”Min upplevelse är att de gärna kommer tillbaka, också ganska långt efteråt, för att äta middag eller så.”

#### *Hur går det i skolan?*

En gemensam bild från deltagarna på fokusgruppsträffarna är att de ensamkommande barnen och ungdomarna är målmedvetna och inriktade på skolan. Man vill komma in i samhället för att kunna försörja sig själv och gärna familjen i hemlandet. De vill bli självständiga snabbt. Det varierar dock mycket beroende av vilka förkunskaper man har. En del har inte alls gått i skolan eller endast i koranskolor där de inte ens lärt sig att läsa. Flera föreningar är engagerade i att ge läxhjälp.

Baksidan av dessa ambitioner är att många ungdomar känner en stress för att klara sig genom skolan och bli något. Trycket är stort att klara sig genom skolan och få ett arbete för att kunna hjälpa sin familj. En del är ambitiösa och har goda förutsättningar, de klarar sig bra. Andra har svårt, klarar inte skolan, riskerar att säcka ihop. Det är här som droger kan komma in som ett slags tröst och avslappning.

Från boendena sida berättar man att det är stort tryck på skolorna att ta emot nyanlända och att det är långa väntetider på att få en skolplacering. De har erfarenheten att det kan ta ett par månader innan man får börja skolan jämfört med ett par veckor för ett år sedan. Det går dock fortare med gymnasieplaceringar. När de väl får en plats är mottagande mycket bra. ”Alla grundskolor är fantastiska, vart ungdomarna än kommer”, säger en chef. En del ungdomar klagar på att det är för stökigt i skolorna, att andra ungdomar inte respekterar sina lärare och att lärarna inte säger till. Ungdomarna är vana att bli straffade om de inte sköter sig i skolan och när inget händer skapar det osäkerhet om reglerna.

Frivilligorganisationerna tar upp problemet med att skolan riskerar att befästa segregationen istället för att underlätta integration. Det blir lätt så att de ensamkommande barnen och ungdomarna blir isolerade i skolan och att man hamnar utanför redan från början.

Sprintklassen (sprint = språkintroduktion) förläggs ofta i någon avsides korridor. De sitter för sig och andra ungdomar hälsar inte på dem i korridoren. Det kan utvecklas till en psykisk press när man inte får vara med. ”Det kan skapa ett utanförskap och när vi sedan ser ensamkommande ungdomar hänga i grupper på Svavagallerian eller stationen så är det ett uttryck för det”, säger en representant för frivilligorganisationerna.

När det gäller framtida yrkesinriktning är vårdutbildningar populära hos många ungdomar. Det behövs mer flexibilitet utifrån ungdomarnas förutsättningar och förkunskaper, menar man från boendena. Andra tycker att samhället borde bli bättre på att kartlägga de praktiska kunskaper ungdomarna har från sina hemländer, många har jobbat flera år och har ibland specifika yrkeskunskaper som kanske skulle kunna valideras.

#### *Vad gör man på fritiden?*

Boendena arrangerar regelbundet olika aktiviteter för ungdomarna. Engagemanget för dessa aktiviteter varierar beroende på typ av aktivitet som erbjuds och mellan olika ungdomar. Vid sidan av aktiviteter som boendena ordnar förefaller de flesta, åtminstone pojkarna, att ha egna fritidsaktiviteter som att träna på gym eller spela fotboll.

Fotboll är något som flera frivilligorganisationer är starkt engagerade i och man ordnar turneringar av olika slag. Det blir något annat att delta i en föreningsaktivitet man själv är delaktig i än något som ett boende ordnar. ”Det är häftigt att vara med på en aktivitet där ungdomarna själva styr, även om det kanske finns vuxna vid sidan av, och att bli tagen på allvar”, säger en föreningsrepresentant.

En gode man tycker att idrottsklubbar i Uppsala skulle kunna vara mer aktiva och bjuda in till sina arrangemang och konstaterar ”Uppsala är en innebandystad men såvitt jag vet spelar inga ensamkommande ungdomar innebandy”.

#### *Förekommer det droger och kriminalitet?*

När det gäller kriminalitet reagerar man ibland på boendena över att vissa ungdomar kommer hem med alldeles för dyra jackor. Man misstänker att det kan röra sig om häleri eller snatteri. Mobilbedrägerier verkar förekomma en del men här har försäkringsbolagen blivit hårdare och bedrägerierna har minskat. Det här är problem som förekommer mest hos ungdomarna på PUT-boenden.

Samtliga tränings- och utslussboenden, där ungdomarna bor med hög grad av självständighet och eget ansvar, rapporterar väldigt lite problem. Det handlar om några få snatterier och någon enstaka fylleriincident. Man tycker att det är anmärkningsvärt att det är så få sådana händelser med tanke på allt som normalt händer under ungdomsåren och att det är så många ungdomar som passerat genom dessa boenden genom åren. ”Jag kan räkna på en hand hur många gånger jag sett ölburkar ligga utanför huset under alla dessa år”, säger en chef. Man förklarar den stabila situationen med att ungdomarna socialiserar varandra och att man vill satsa på skolan.



När det gäller att få stöd kring de ungdomar där det är problem med bland annat droger så tycker man på boendena att kommunens öppenvård för ungdomar, till exempel ungdomsteamet, inte är så tillgängliga då teamet inte vill arbeta med tolk. Det tar också lång tid att få tid för urinprov.

De gode männen tycker sig möta ganska mycket missbruk och man tycker att problemen tilltagit på senare år. De flesta frivilligorganisationer däremot tycker sig inte möta så mycket av problem med droger eller kriminalitet även om de också ser en del och hör rykten. Även om man ser en del så är det svårt att säga om det är ensamkommande ungdomar eller om det är flyktingungdomar överlag. En förklaring till att man möter så relativt lite av detta kan förstås vara att de ungdomar som söker sig till föreningarna är mer välfungerande. Däremot möter man många ungdomar med psykisk ohälsa. Det betonar bland annat Tris som träffar flickorna.

Föreningen Afghanier startades bland annat för att man hört talas om problem med droger och kriminalitet. Man såg ungdomar i gäng på torget och stationen och ville bidra till något positivt. Föreningen Ensamkommande har hört liknande uppgifter från Stockholm och Malmö som dem från Uppsala om ensamkommande ungdomar som använder droger. Föreningen funderar på hur man kan arbeta förebyggande kring dessa frågor.

Föreningarna ser i första hand den psykiska ohälsan som drivkraft till missbruket. Som ensamkommande känner man sig ensam och har en oro för framtiden. Skolan utgör en stressfaktor liksom kanske ansvaret för föräldrar och syskon i hemlandet. Man använder droger som ett slags självmedicinering.

En föreningsrepresentant, som själv varit ensamkommande, säger ”Det är lätt att få tag på droger i mitt hemland, även om det är förbjudet och man får stränga straff. Kanske har de testat redan där, men det är framför allt i transitländerna, i Grekland och Italien, man möter det. Kanske har de sålt droger på gatan och själva fastnat. När de kommer vidare hit kan inte språket och hamnar i utanförskap och ensamheten, man tröströker. Det är en början, vissa blir fast.”

Drogbruket, i den utsträckning det nu förekommer, verkar det vara ett problem bland pojkar. Ingen rapporterar någon oro för flickorna när det gäller droger. De snatterier som vissa flickor gör sig skyldiga till uppfattar man har att göra med ekonomiska skäl och verkar inte kopplat till drogmissbruk.

#### *Hur är det att vara tjej och ensamkommande?*

De allra flesta ensamkommande är pojkar och endast ca tio procent är flickor. Det var därför intressant att höra vad fokusgrupperna tänker om flickornas situation.

Boenderepresentanterna tycker inte att flickorna blir så kontrollerade på själva boendet men i skolan kan de möta pojkar från samma land som har synpunkter på hur de klär sig och vilka de umgås med. En del blir kallade för horor för att de bär jeans. En representant för Tris framhåller att det är lätt att bortse från hedersproblematik bara för att flickans familj inte är med. Problemet finns där ändå. Dels finns det ett tryck från landsmän, dels bär man inom sig de traditionella värderingarna och ställer krav på sig själv. Flickorna är en liten grupp bland

de ensamkommande ungdomarna och alla känner igen dem. De är utsatta på boendena och ute på staden, menar Tris. Flickorna vill vara mer för sig själva, och vill inte visa sig på bilder, ”för då kommer ingen att gifta sig med mig”. En flicka kan också vara rädd för att komma in i en svensk tjejgrupp, det kan också ge dåligt rykte. De känner sig påpassade och övervakade. Även om de inte har någon släkting i Uppsala så finns det kanske en f d granne som ser henne och kontaktar familjen i hemlandet. Samtidigt betonar man att det här ser lite olika ut beroende på vilken etnisk grupp man tillhör, alla är inte lika kontrollerade.

Hur kan man då lätta på trycket för flickorna? Det är viktigt att de får göra saker för sig själva och hitta en egen styrka, menar Tris. Man kan också fundera på om det skulle gynna flickorna att bo i särskilda flickboenden, åtminstone i väntan på PUT, för att hinna landa och vänja sig vid villkoren för tjejer i Sverige. En del flickor blir gravida under tiden på boendet. Ett specialboende för gravida och unga mammor kan vara bra där man också får mammastärkande insatser. Man kan behöva stöd den första tiden som nybliven mamma.

### *Övrigt*

En fråga som diskuterades vid några av fokusgruppsträffar var ungdomarnas deltagande i moskéns högtider. ”Det slutar så sent på kvällen. Våra ungdomar orkar inte upp till skolan dagen efter”, klagade ett boende. Det finns en stor förvirring och många missuppfattningar bland ungdomarna om de religiösa reglerna och omöjligt för personalen att veta. ”Inför Ramadan brukar vi ta hit en imam som talar om vad som gäller”, berättar en chef. Moskéerna är aktiva för att bjuda in ungdomarna vilket ibland kan utgöra ett bekymmer om det är annorlunda värderingar som sprids, menade en annan.

De ensamkommande barnen och ungdomarna vars familjer så småningom kommer och återförenas med dem är förstas väldigt glada men det kan också skapa problem. Bostadssituationen är svår i Uppsala och ändå förväntas ungdomen att ordna bostad och annat för sina föräldrar. Det blir ibland övermäktigt. Det vore bra med en kontaktperson, kanske det första halvåret, påtalar en gode man, eftersom god man-uppdraget upphör när en förälder kommer till Sverige. Vidare efterlyser någon en orienteringskurs för föräldrar som kommer efter sina barn, för att de bättre ska förstå regler och normer i Sverige och för att förstå den omvandling som deras egen ungdom gått igenom.

### **Intervju med socialtjänsten**

Kontoret har intervjuat två socialsekreterare vid enheten Ensamkommande Öster som är den enhet inom socialförvaltningen som tar emot och handlägger alla ensamkommande barn och ungdomar som anvisas till Uppsala av Migrationsverket.

### *Skolan*

De flesta ensamkommande ungdomarna är starkt studiemotiverade i början i asylprocessen. När de sedan får PUT är det vanligt att de får en sänkning i humöret. Det är nästan det normala och då är det lätt att tappa studiemotivationen, menar socialsekreterarna. Det drabbar förstas i än högre grad de ungdomar som inte får stanna i Sverige.

Vidare betonar man att de ensamkommande barnen och ungdomarna är en grupp med olika förutsättningar, med allt från analfabeter till välutbildade. Man har mycket krav med sig hemifrån, att etablera sig och att lyckas samtidigt som många saknar sin familj och lider av psykisk ohälsa. Senast vid 19 år ska man ha kvalificerat sig för och ansökt till gymnasiet och det är många som inte klarar det. Det finns för få alternativ, menar socialsekreterarna, och nämner att folkhögskola är en underutnyttjad resurs för målgruppen. Det är en bra miljö och integrerad skolform att fortsätta studera i.

### *Boendena*

Här är man bekymrad över de stora boenden för ensamkommande som växt fram. De ligger dessutom i utkanten av områden som i sig själva inte är så integrerande i den meningen att det inte finns vanliga bostäder, t.ex. i en del av Ulleråkersområdet där det redan finns så många institutioner. Det underlättar inte ungdomarnas integration och möjlighet att lära känna svenska ungdomar.

### *Fritiden*

Ungdomarna klagar över att det inte händer något, boendena har dragit in på aktiviteter. För ungdomarna är "aktivitet" ofta något som kostar. Det är till exempel inte så intressant med naturpromenader. Attendo förde in i sitt arbete att alla aktiviteter skulle ha en mening och vara integrationsskapande, man skulle inte bara köra go-kart eller gå och bowla, men de har svårt att få med sig ungdomarna. Socialsekreterarna saknar mer spontana aktiviteter, att man mer utnyttjar tillfällen när det bjuds och flickorna är inte lika aktiva som pojkarna.

### *Psykisk hälsa*

Många ensamkommande ungdomar mår dåligt och man har svårt att sova, berättar socialsekreterarna. Det finns ungdomar som skadar sig själva, skär sig, och det finns andra som försökt ta livet av sig. I socialsekreterarnas samtal med dem handlar det om att hålla under armarna, att stötta för att få dem att orka stå ut. Andra orkar inte prata om sina problem. Många skulle behöva hjälp av psykologer om det kunde ske utan att det dramatiseras och utan att ungdomarna upplever sig som psykiskt sjuka.

En del ungdomar skulle behöva mer stöd från sina boenden i kontakten med sjukvården. Socialsekreterarna berättar om en 15-årig flicka som fick gå ensam till sjukhuset för att ta emot ett TBC-besked. Det är inte lätt för en ung människa att emot och förstå information om en sjukdom eller sin medicinering, säger man.

### *Droger och kriminalitet*

Det var större problem med droger och kriminalitet för ett år sedan, menar socialsekreterarna. Socialtjänsten har arbetat för att splittra ett stort gäng och lyckats ganska bra med det. Det har förhoppningsvis medfört att de som fanns i utkanten av gänget också har ändrat attityd till droger. "Ni har ju flyttat alla, vi vet ju inte var någon finns längre" får socialsekreterarna höra av andra ungdomar.

I övrigt förekommer det en del misshandel, man bråkar med varandra inom gruppen, och ofta är det kopplat till skoltiden. Det är i regel bråk inom den egna etniska gruppen och det kan

vara svårt att upptäcka pga. att bråken sker på ett annat språk. Det är sällan några trakasserier eller bråk *mellan* grupper. Ungdomarna vill själva gärna tillhöra blandade grupper och få svenska kompisar.

Hur får socialtjänsten information om problem med droger och beteendeproblem? Det är när ungdomarna blivit gripna av polisen och det inkommit anmälningar från boenden eller skolan. Det är sällan några sådana uppgifter kommer från de gode männen, säger socialsekreterarna.

Socialsekreterarna saknar insatser från andra delar av socialtjänsten och nämner då ungdomsteamet. En förklaring till det tror man är att ungdomsteamet tycker att det är svårt att kommunicera med den här gruppen via tolk. En annan förklaring kan vara att arbets sättet på ungdomsteamet är familjeorienterat och bygger på att föräldrarna finns med i behandlingen.

### *Rasism*

Slutligen frågar vi om de ensamkommande ungdomarna möter rasistiska attityder i sin vardag. Det är ingenting som socialsekreterarna hör något om i sina samtal med ungdomarna. Däremot pratar man om utanförskapet, om man gått länge i en förberedelseklass och sedan ska integreras i en svensk klass är det lätt att hamna utanför. Många ungdomar vill byta skolan för att komma till en skola med färre ungdomar från den egna språkgruppen. Man vill lära sig svenska och det finns en önskan att komma ut från den begränsning det innebär att vara med andra ensamkommande och flyktingungdomar.

### **Intervju med rektor och kurator vid Centrum för introduktion i skola (CIS)**

CIS i Uppsala är en mottagningsenhet för nyanlända barn och ungdomar i Uppsala kommun. Alla kommer till mottagningen för ankomstsamtal och kartläggning av tidigare skolkunskaper. Ungdomarna 16-20 år stannar en tid på CIS för kartläggning. Utifrån nivå i svenska placeras eleven ut i klass på CIS eller på språkintröduktion (IMSPR, kallas också sprintprogram eller sprintklasser) på någon av de olika gymnasieskolorna i Uppsala kommun. Språkintröduktionen ska hjälpa eleven att så snart som möjligt gå vidare inom gymnasieskolan eller till annan utbildning. Elevantalet varierar beroende på tillströmningen till kommunen.

Just nu är det ca 350 elever som går på sprintprogram i Uppsala varav ca 100 är ungdomar som bor på något av kommunens HVB för ensamkommande barn och ungdomar. I övrigt rör det sig dels om ensamkommande som bor på HVB som är upphandlade av andra kommuner (t.ex. Sigtuna) men ligger i Uppsala, dels ensamkommande som har bott någon annanstans och sen flyttat till Uppsala när de fyllt 18 år. Det är viktigt att veta att en stor andel av de ensamkommande barnen och ungdomarna på sprintprogrammen inte är anvisade till Uppsala kommun. Värt att notera är att ca 50 av ungdomarna på sprintprogrammet är ensamkommande ungdomar som bor på HVB i Uppsala med behandlingsinriktning. Det är alltså ensamkommande ungdomar med så stora sociala problem att de inte kan bo på vanliga HVB för målgruppen. Det kan handla om psykisk ohälsa, beteendeproblem eller drogproblem. Dessa ungdomar rör sig förstås i Uppsala och umgås i grupper med andra ensamkommande. På CIS uppger man att de har kontakt med ett trettiotal olika HVB varav många har behandlingsinriktning.

*Betyg och närvaro*

Går det att få några mått på hur det går för gruppen ensamkommande barn och ungdomar i skolan? Betyg är ett trubbigt mått, menar man på CIS. Om man jämför med den vanliga elevpopulationen har de här eleverna helt andra förutsättningar. De har svårt att klara målen i skolan och att uppnå betygskraven.

Ett mått för att belysa de svårigheter som gruppen står inför i skolan är att ca 25 procent bedöms ha en neuropsykiatrisk diagnos, vara analfabet eller kräva extra resurser av andra skäl. Det skulle behövas en assistent med pedagogisk blick i varje sprintklass. Eleverna är så ojämnt i förkunskaper och begåvning och sedan tillkommer detta med att man har så många olika språk vilket försvårar språkinläringen av svenska. Ett annat problem är att sprintklasserna är för stora, 17-18 elever i snitt och det är nästa omöjligt för en lärare att hinna med. Grupper om 12-13 elever vore önskvärt.

Om man däremot tittar på skolnärvaro är den mycket hög. Ungdomarna är mycket skolmotiverade. Utbildning är viktig och kanske också ett sätt att hålla de svåra tankarna i livet på avstånd. Lärarna och kuratorerna är mycket viktiga personer för våra elever, menar man på CIS.

*Droger*

Skolkuratorerna rapporterar en allmän ökning av droger, då huvudsakligen haschrökning och Spice, men ökningen går inte att koppla särskilt till gruppen ensamkommande ungdomar. Här måste man ta i beaktande att det alltså finns ungdomar på gymnasierna som är placerade på behandlingshem, en del av dem är ensamkommande. Olika aktörer i HVB-branschen förlägger gärna behandlingshem till Uppsala. Som tidigare nämnts beräknar man på CIS att av de drygt 350 eleverna på sprintprogrammet är ca 50 ensamkommande som bor på HVB-hem med behandlingsinriktning. När drogerna ökar på skolorna ökar risken också för "våra" ensamkommande.

Ensamkommande ungdomar kanske använder droger mer som självmedicinering, för att må bra, menar man på CIS. Andra grupper, t.ex. svenska ungdomar använder kanske droger som ett slags experiment, för att ha kul, för att överskrida gränser. Insatserna mot droger måste ha olika mål och metoder beroende på orsaken bakom missbruket. Sammanfattningsvis säger man på CIS i denna fråga att det finns ett ökat tryck kring droger på skolorna. Det berör inte specifikt ensamkommande ungdomar men riskerna för dem ökar.

*Skola och arbete*

Först när man kommer till Sverige och börjar skolan upplever de ensamkommande barnen och ungdomarna ofta att allt är möjligt. Sedan, när man möter svårigheterna i skolan och kanske sorgen över att familjen inte får komma efter, kan man uppleva att dörrar stängs. Det är viktigt att hjälpa ungdomarna att hålla kvar framtidstron, att hjälpa dem hitta en väg inte i det svenska samhället.

Många når aldrig behörighet för att komma in i gymnasiet på grund av den relativt korta tid man har för att ta igen den skolgång man kanske aldrig fick i hemlandet. Samhället måste ta fram andra alternativ, där olika yrkesprogram är viktiga. På CIS man berättar att många har arbetat flera år i hemlandet som svetsare, sömmerskor, plattsättare etc. men idag finns inga möjligheter att validera kunskaperna i skolan.

#### *Hur går det sen?*

På CIS har man en känsla av att de ensamkommande ungdomarna ändå klarar sig bättre än svenska ungdomar med liknande problemtyngd. Många av dem man träffar efter tio år verkar ändå ha rätt ut sina liv och hittat ett fotfäste i Sverige.

#### **Intervju med polisen**

Förvaltningen intervjuade en polis med särskilt ansvar för ungdomsbrott. Inför vår intervju har denne tagit fram brottstatistik på gruppen ungdomar upp till 18 år. I december 2014 fanns det 185 öppna ärenden där ungdomar var skäligen misstänkta för brott. I en tredjedel av dessa riktade sig misstankarna mot ensamkommande ungdomar. Det var sammanlagt 54 brott där 31 ensamkommande ungdomar var skäligen misstänkta. En pojke sticker ut i statistiken och misstänks för 10-15 brott. Det rör det sig om många bostadsinbrott. Det är nästan bara pojkar som begår brott. Några enstaka flickor finns registrerade och då handlar det om snatterier. Polismannen blev själv förvånad över överrepresentationen av ensamkommande ungdomar i statistiken. Av statistiken kan det inte utläsas om ungdomarna är anvisade till Uppsala eller till annan kommun.

Ett problem polisen har i arbetet med ensamkommande och flyktingungdomar överlag, är att det ibland är svårt att fastställa deras identiteter. Ungdomarna flyter runt i Sverige och mellan olika länder. Polismannen berättar om en ungdom som sökt asyl i tio olika namn. Det kräver ofta mycket efterforskning innan man får reda på vem en viss person egentligen är. Ett annat problem är subgrupper bland ungdomarna som inte fått PUT och som väntar eller håller sig undan utvisning. De glider runt, bor hos kompisar än här, än där. De är inte intresserade av skola eller arbete och de har ingenting att förlora.

#### *Om boendena*

Allmänt är det polisens intryck att personalen har ganska bra koll på ungdomarna och de ställer upp, samverkan med dem är bra. I somras fanns det dock problem på ett HVB där det var stökigt och där man hittade narkotika.

#### *Om de gode männen*

Polisens erfarenhet är att det är väldigt olika hur engagerade de är, från den överbeskyddande föräldratypen de gode män som inte går att få tag på och inte svara på kontaktförsök. Polisen tycker att ett minikrav på gode män är att de åtminstone uppmärksammar och reagerar på uppenbara problem hos sin ungdom.

#### *Samverkan*

SSP-grupperna (samverkan mellan skola, socialtjänst och polis) fungerar olika bra i olika delar av Uppsala. Skolan skulle i större utsträckning kunna ta upp problem med ensamkommande ungdomar i detta samverkansforum.

### **Intervju med barnombudsmannen i Uppsala**

Förvaltningen har intervjuat barnombudsmannen i Uppsala (BOiU) och fått deras synpunkter på hur ensamkommande har det i Uppsala. BOiU:s synpunkter bygger här på den kunskap man fått från ett länsstyrelseprojekt kring samverkan och utveckling av mottagandet av ensamkommande barn och ungdomar.

BOiU:s uppfattning är att det inte finns någon utbredd drogproblematik eller kriminalitet i gruppen ensamkommande ungdomar. De är ganska uppknutna fasta aktiviteter på sina boenden, i skolan och på fritiden. BOiU:s intryck är att ensamkommande ungdomar ”inte hänger så mycket på stan” och därför inte heller exponeras för droger och kriminella impulser i så stor utsträckning.

BOiU vill istället lyfta fram några faktorer i arbetet med ensamkommande ungdomar som kan förbättra deras villkor. Många av de aktiviteter som boendena ordnar är mer allmänt sociala träffar och saknar integrerande effekter. Enkelt uttryckt, istället för att gruppen på boendet åker iväg och har en egen aktivitet som till exempel bowling bör man hitta former där man har aktiviteter med andra, utanför gruppen och i samhället. Man bör också mer än idag utforska ungdomarnas talanger och intressen och ge dem möjlighet att utveckla dessa. Det finns mycket man kan göra med flexibilitet och fantasi. Delaktighet och inflytande är andra områden som behöver utvecklas och här har BOiU idéer om hur man kan använda husmötena på mer kreativt sätt. Avslutningsvis menar BOiU att det finns mycket kring rollfördelningen mellan dem som arbetar med de ensamkommande ungdomarna som behöver förtydligas.

### **Intervju med ungdomar**

I utredningen har förvaltningen intervjuat tre ensamkommande ungdomar som varit i Sverige länge. Det går naturligtvis inte att dra några långtgående slutsatser av bara tre intervjuer, dessutom med ungdomar som valts ut för att de är verbala och reflekterande. Vi har ändå tyckt att det varit av värde att ha med ungdomarnas egna röster i denna utredning.

Alla tre bor idag på något av kommunens utslussboende och ska inom kort flytta ut och klara sig på egen hand. De berättar att de trivs bra på sina boenden och att de får bra stöd från personalen där men alla är oroliga inför flytten till eget boende och hur det ska bli. Två av dem har ordnat bostad men den tredje har ännu ingen lösning vilket skapar stress.

”Jag trivs jättebra. Jag har mitt rum, jag har mitt kök. Personalen är underbar. Jag får den hjälp jag behöver av dem.”

”Jag blir snart 21 och då måste man flytta. Om jag inte hittar en lägenhet ... det blir katastrof.”

”Har för mycket stress, vet inte varför. Just nu det är mycket. Måste gå i skolan, leta lägenhet.”

De har bott i Sverige i snitt fyra år. Det tog dem i regel lång tid att ta sig från hemlandet till Sverige, ibland flera år, och på vägen hit har de bott i andra länder där de försörjt sig genom arbete eller bott på gatan med andra ungdomar. Några har föräldrar kvar i livet, andras är döda.

”Kom först till Grekland. Vi fick ingen mat, ibland från kyrkan. Vi bodde i skogen. Tre månader. Man fick bli tuff.”

”Försökte gömma mig i en lastbil, försökte många gånger men misslyckades, polisen tog mig, jag blev misshandlad, inte bara en gång.”

Om skolintroduktionen och att lära sig svenska.

”Jag gick på CIS, där finns det fyra olika nivåer. Man läser språkgrunden där. Det är lite jobbigt när man kommer till ett nytt land och fattar ingenting. Jag kunde bara mitt språk, persiska, jag kunde inte engelska heller. Det enda hoppet var att man går i skolan, det är framtiden ... Jag älskade att gå i skolan, men fick jobba från 10 års ålder. Skolan är jätteviktig. I mitt hemland har det flesta inte råd att låta sina barn gå i skolan.”

”I skolan, man bör ändra språkintröduktion, det går lättare att lära sig om man får gå i klasser med svenskar, man lär sig fortare och pratar snyggare. Många har problem med uttal av vissa bokstäver och ord.”

”Man måste ha kontakt med svenskar för att förbättra sitt språk. När jag är på jobbet får jag öva svenska.”

”Det beror på en själv. Att man kämpar och läser sina böcker. Jag läser ganska mycket böcker på svenska, romaner och så. Kan inte läsa på mitt eget språk.”

Alla tre går idag i gymnasiet, på olika yrkesinriktade program, och ger uttryck för en positiv framtidstro. De verkar också nöjda med sina skolor och sina lärare och det stöd de får.

”Det går ganska bra för mig i skolan. Jag har mina mål. Svårast är just nu matte och engelska. Jag kommer att klara vård- och omsorgsprogrammet. Sommarjobb. Jobbar just nu extra på helgerna på ett äldreboende. Hemtjänst eller boende, spelar ingen roll. Lite lugnare på boenden. Går bra med de gamla.”

”Boland är en bra skola. Efter skolan kommer jag att jobba. Kommer att få jobb som chaufför direkt.”

”Jag går i skolan, vårdgymnasium andra året. Det är en lärlingsutbildning med mycket praktik i hemtjänst och på boende blandat med studier. Arbetar ganska mycket extra. Jag



trivs bra på skolan med mina lärare och med jobbet. Mina kollegor blir så glada när jag kommer till arbetet.”

Om att bo i Sverige, anpassning, integration och attityder.

”När jag åker till Stockholm och kommer tillbaka till Uppsala så andas jag ut och känner mig hemma.”

”Jag har en del svenska kompisar, ibland är de med och spelar fotboll. När det gäller att koppla av är det lättare att vara med landsmän. Då kan jag ... slappna av, skämta, vet att man förstår mig.”

”Jag är sällan ute på kvällarna, jag pluggar. Men när jag är ute känner jag mig trygg, jag är inte rädd att gå ut.”

”Sverige är ett fantastiskt land när det gäller sjukvård och välfärd. Men det svårt att förstå sig på och lära känna svenskar. Det är så olika mentalitet.”

”Ungdomar från andra kulturer är i alla fall mer lika oss än svenskar. Våra kulturer är inte så långt ifrån varandra.”

De här ungdomarna spelar ofta fotboll eller håller på med annan träning. När man är med kompisar så verkar det som att man mest träffas hemma hos varandra. Alla känner till andra ensamkommande ungdomar som håller på med droger eller hänger i gäng i centrum men det är inga som någon av dessa ungdomar har någon närmare kontakter med.

”Jag har inte så mycket med mina landsmän att göra, många strular. De växte upp i Iran, när de kommer hit blir det lite friare, man dricker alkohol, en del blir missbrukare. De använder den där friheten på ett negativt sätt. När jag bodde i Vänge kände jag några som använde droger. Jag försöker hålla mig borta, vara med sådana som vill komma in i samhället. Ungdomar som har problem är inte med i föreningarna. Det finns gäng kring centralen ... jag har inte så mycket kontakt med dem. Tror inte att de håller på med brott och så men de går på stan, bråkar, skrämmer folk.”

”Jag har inte själv kontakt med sådana, men jag har hört talas om. Man hör rykten. Jag har inte hört att någon håller på med kriminella saker men jag förstår om det blir så. Har man det jobbigt och det inte går bra i skolan, allt blir tråkigt. Då är det lätt att börja med alkohol och droger.”

Vad möter man för attityder i det svenska samhället? Har någon blivit utsatt för rasistiska påhopp eller tillmälen?

”Nej, jag har aldrig varit med om att bli hotad eller trakasserad. Hör inte så mycket från vänner om det heller.”

”Nej, inte i skolan och inte på fritiden. Inte här, inte i Sverige. Känner inte heller till kompisar som blivit utsatta, inte på allvar men man kan skoja ibland om det.”

”Det skojas en del om att vara invandrare, ibland är kanske inte skämt, men jag skrattar åt det.”

Hur ser man på framtiden?

”Jag ser ljusst på framtiden. Det går bra i skolan. Det kommer att gå bra för mig.”

”Jag ska söka vidare till sjuksköterskeutbildning. En bra utbildning som ger många möjligheter i andra länder, även i mitt hemland Somalia. Man vet inte vad som händer i Sverige, hur man kommer att se på invandrare.”

#### *Sammanfattande reflektioner utifrån intervjuerna med ungdomarna*

Det verkar gå bra för dessa tre ungdomar trots att åtminstone en av dem haft ett tufft utgångsläge med nästan obefintlig skolgång i hemlandet. De är målinriktade och ambitiösa och de trivs på sina boenden och i skolan. Ett par av dem har redan kommit i kontakt med arbetslivet och de visar en stor framtidstro.

Även om dessa tre ungdomar inte är representativa för hela gruppen ensamkommande är det intressant att de rapporterar att de inte har erfarenhet av att möta diskriminering och negativa attityder för att de är invandrare. De upplever sig vara trygga i Uppsala och tors röra sig fritt i staden även om de inte tycks vara ute så sent på kvällar och nätter. Å andra sidan finns det en beredskap för att det kan komma att ändras. Som en pojke konstaterar ”Man vet inte vad som händer i Sverige, hur man kommer att se på invandrare.”

#### **Bedömning**

I utredningen har förvaltningen försökt ta reda på om gruppen ensamkommande barn och ungdomar i Uppsala är överrepresenterade när det gäller missbruk av alkohol och droger och kriminalitet. Utredningen ger inte någon entydig bild. Olika aktörer ser och reagerar över olika saker. De gode männen är till exempel mer oroade över tillståndet i gruppen än representanterna för boendena och frivilligorganisationerna. Från flera boenden rapporterar man istället att det är påfallande lugnt och problemfritt. Socialtjänstens företrädare uppger att det har varit problematiskt men att man tagit itu med problemet och att situationen är lugnare idag än för ett år sedan. Skolan oroar sig över tilltagande drogmissbruk hos gymnasieelever men tror inte att ensamkommande är särskilt utsatta. Den höga skolnärvaron bland de ensamkommande är en signal om att skolan är viktig för de flesta och detta faktum kan vara en skyddsfaktor även om många har svårt att nå kunskapsmålen. Polisen å sin sida ser en överrepresentation av gruppen när det gäller utredningar om misstänkta brott.

Det är viktigt att ha i minnet när man studerar dessa uppgifter, att det här handlar om unga människor där det ofta ingår i en normal utveckling att testa och prova gränser och där alkohol, droger och småkriminalitet ibland förekommer. En annan omständighet, som belyses i intervjun med kurator och rektor på CIS, är att vi i Uppsala har många ensamkommande från

andra kommuner och då inte minst många som är placerade på behandlingshem. En försiktig bedömning, utifrån de delvis motstridiga uppfattningar som redovisas i utredningen, är att det inte förekommer mer droger och kriminalitet i gruppen ensamkommande än i en socialt och åldersmässigt jämförbar grupp ”svenska” ungdomar. I alla fall bedöms problemen inte vara på en sådan nivå att de kräver några särskilda insatser utöver de individuella bedömningar och insatser som redan görs, precis som för vilka ungdomar som helst som har sociala problem.

Däremot är det en grupp som är belastade av stress och av psykisk ohälsa, man har många krav att leva upp till och inte alla lyckas. Det kan i sin tur utgöra risk för att man utvecklar problem med till exempel droger. Det är också en grupp som i viss utsträckning, trots integrationsambitionerna, står utanför det svenska samhället. Man umgås på boendena, i skolan och på fritiden mest med landsmän och andra ensamkommande. De flesta vill få svenska vänner men det är inte lätt att hitta sammanhang där man kan hitta sådana kontakter.

Ökad integration och delaktighet torde vara en viktig skyddsfaktor mot missbruk och kriminalitet och utanförskap. Här framstår föreningarna och frivilligsektorn som en viktig pusselbit. Ett föreningsengagemang kan vara en viktig skyddsfaktor. De finns redan ett stort antal föreningar som har insatser och aktiviteter för gruppen. Det är lätt att imponeras av insatserna och det engagemang som präglar föreningarnas arbete med ensamkommande barn och ungdomar. Med tanke på att kommunens mottagande av ensamkommande mer än fördubblas under innevarande år kommer det att behövas ett ökade insatser från dessa föreningar. Och fler föreningar skulle behöva engagera sig för att rätta till för att ge stöd till alla och för att erbjuda möten och aktiviteter vid sidan av skola och boende.

Socialförvaltningen

Jan Holmlund  
Direktör